

POVĚREČNÉ I RACIONÁLNÍ SLOŽKY V LIDOVÉM LÉČITELSTVÍ

(na příkladě lékařské knížky)

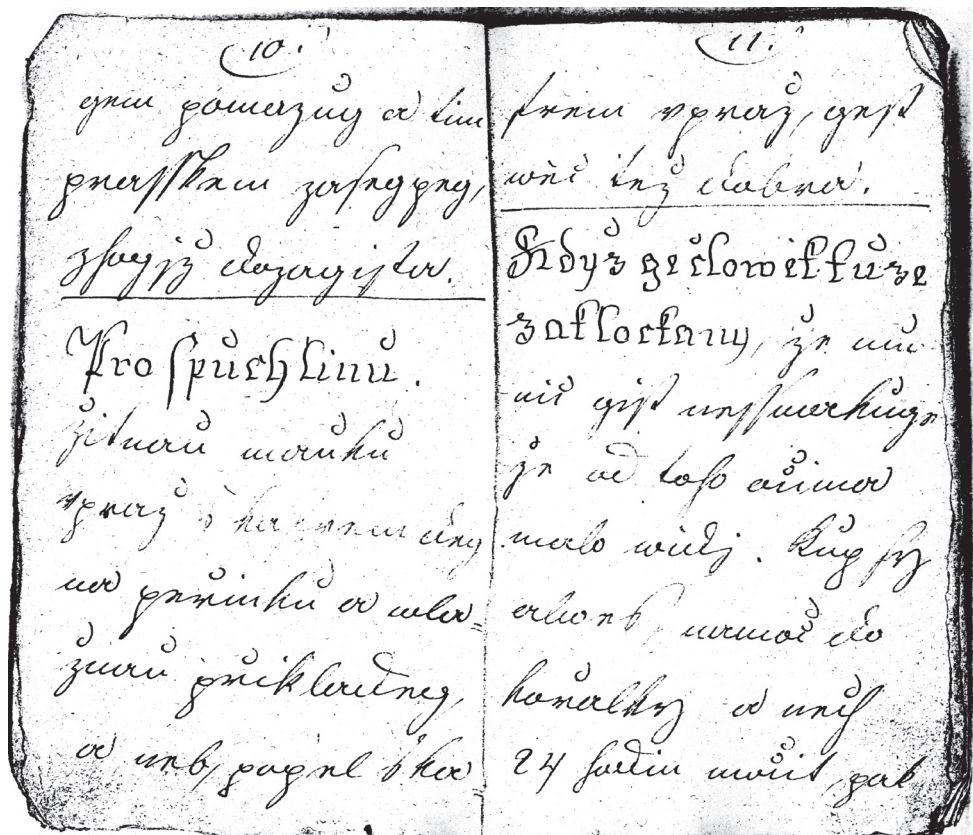
Ludmila Tarcalová, Slovácké muzeum, Uherské Hradiště

Lidskému tělu, jako kulturnímu fenoménu, nebyl ve větší míře věnován zájem etnografů a etnologů přesto, že lze jej studovat z mnoha úhlů pohledů. Patří k němu i lidové léčitelství se svými knihami receptů a pokynů k léčení. Přepis jedné z nich tvoří přílohu tohoto příspěvku.

Problematika lidového léčitelství, které se etnografové věnovali velmi málo, byla v minulosti sledována jen z hlediska samotného léčení; zájem se soustředil jen na příčiny chorob, jejich formy a projevy, přípravu různých druhů léčebných prostředků, používání léčebných zákroků a praktik. Základem vzniku tradičního léčitelství se stalo především blízké soužití člověka s přírodou, a proto během doby se v lidových vrstvách léčilo přirozenými léčebnými praktikami (reálnými) nebo pověrečnými (terciárními). V životě lidu spolu tvořilo jednotnou složku. Výběr praktických postupů a úkonů v tradiční lidové medicíně, které by ozdravily tělo, vycházel z představ o příčinách nemoci. Přirozené nemoci, které se daly racionálně vysvětlit, se řešily léčbou ověřenou po desítky a sta let. Každá žena měla jakési odborné vědomosti o tom, co při které nemoci použít, nebo jak jí předejít. Nejstarší a nejkoušenější ženy pomáhaly při porodu, uměly léčit děti, či ošetřit nemocné domácí zvířectvo. Kromě praktických žen byli to i muži, kteří věděli, jak napravit vykloubené končetiny, vyskočenou sanici, vytrhnout zub, vyléčit zlomeninu, léčit dobytek. Avšak na vesnicích zabezpečovali léčebnou pomoc hlavně lidé, kteří vycházeli z poznatků tradiční lidové medicíny. Mnohdy místní lidoví *léčitelé* měli o něco víc zkušeností a vědomostí, než ostatní v místní komunitě. Ovládali nejzákladnější léčebné úkony. Problematické a nejasné nemoci, kde nebyla poznána příčina, byly v lidových vrstvách pokládány za důsledek očarování a uhranutí a řešily se magickými praktikami. I přesto, že se iracionálním praktikám připisovala větší působnost, byly méně písemně zaznamenávané, většinou dochované jen díky ústní tradici; v průběhu 20. století byly pokládány za pověry. Mnohé z nich se i tak v písemné podobě zachovaly, často ručně přepisovaly, dědily z pokolení na pokolení. Spolu s dalšími konkrétními léčebnými recepty na různé druhy nemocí byly pro lidovou medicínu hodně důležité. Takovýmto soupisem nemocí, které se léčily racionálními a iracionálními postupy, se především pro nižší vrstvy obyvatelstva stala *Lékařská knížka*, kterou jsme měli možnost prostudovat v rámci nabídky ke koupi do sbírek muzea.

Brožovaná knížečka o lidovém léčení obsahuje výčet nemocí s recepturami na nemoci vnější i vnitřní, ale také takové, které přímo s nemocemi nesouvisely. K těm vnějším patřily návody na ošetření ran a běžných poranění, na lišaje, opuchliny a otoky, opaření, bradavice, svrab, kuří oko, bělmo na oku, na bolavé nohy nebo napuchlou žílu, spáleninu, zlámanou kost nebo na bolavé zuby, slabý sluch či zlou paměť. Z vnitřních nemocí jsou zde především ty, které se týkaly špatné trávicího žaludku, *trhání v těle*, bolení na prsou, vysoké horečky, objevily-li se škrkavky, červi, kašel, únava či zimnice, dýchavičnost a dušnost, bolesti vnitřností, střev a bolestí v těle vůbec, bolavý močový měchýř – *kapání neb řezání moče*, nemoc pokožky (svrab) a žloutenka, zchlazení (*zaklockání*) nebo *kamen v těle*.

Léčebná knížka neuvádí jen receptury na vnější a vnitřní nemoci, ale i návody, které již nemůžeme pokládat za léčebné. Důsledkem jejich působení byla přímá pomoc k něčemu reálnému s pozitivním nebo negativním účinkem např. různé praktiky měly působit při růstu vlasů, ovlivnit jejich délku či z kudrnacení. Jiné měly způsobit zapuzení takových jevů v životě lidí nebo v jejich prostředí, které je trápily nebo jim znepríjemňovaly život. Uvedené

Rukopis lékařské knížky.

jsou praktické rady jak se bránit proti vším, *dýmějům a veškám* a dalším cizopasníkům na lidském těle či ve svém okolí. Lékařská kniha uvádí i další zajímavé léčebné postupy, které měly působit především preventivně. Poskytovala rady co dělat, aby člověk nezískal některé špatné vlastnosti nebo aby byl schopen se bránit před vrozenými negativními stránkami a nepředvídanými činnostmi. Pozoruhodné byly především praktické postupy týkající se neplodných nebo frigidních žen, ale také mužů, kteří si nemohli odvyknout od pití alkoholu. Zvláštní pokyny byly sepsány pro pohlavní vzrušení – *chlípnost vzbuditi*, ale také proti *vrozenému znamení*. Menší část tvoří praktické návody, které měly sílu ovlivnit, předejít nebo zabránit činnosti s negativním koncem – *komu přirození bez vůle vychází*.

Zajímavé jsou nejen uvedené druhy nemocí, potíží a problémů, které trápily člověka a lidské tělo, ale i přímo obsah léčebných prostředků a postupů, kterými se nemoci léčily. Léčebných prostředků na obnovení zdraví se používalo v tradiční lidové medicíně na základě racionálních zkušeností a představ o jejich působení. Výběr léčivých prostředků závisel od příčiny nemoci a mnohé léčivé praktiky sloužily jen k ochraně zdraví. Sepsané receptury a aplikace konkrétního léčebného prostředku uvádí lékařská kniha u každé zmíněné nemoci. Praktické racionální léčení se provádělo jak u vnějších, tak u vnitřních nemocí. Vnější nemoci se většinou léčily mastmi, odvary a roztoky k natírání a obkládání poraněných či opuchlých míst. Vnitřním neduhům a nemocím pomáhaly pak pevné, kašovitě i tekuté druhy připravovaných léčebných prostředků, lektvary a čaje. Léčení bylo z větší míry spojené s přípravou léčiv. Tyto medikamenty pocházely z mnoha zdrojů, byly živočišného, rostlinného a nerostného původu. Z těch nejběžnějších to byly domácí **potravin**y, které sloužily k přípravě medicínských prostředků anebo jimi přímo byly. Patřil k nim lín, kořalka, víno,

ocet, olej, louh, kafr, pivo, cukr, máslo, vejce, sůl, med, vosk, samožitný chléb, žitná mouka, pepř, odvar z kuří nohy, ovocná šťáva, cukrkanďl, voda apod. Ani zelenina nechyběla při racionálním léčení, jako česnek, cibule, petržel, ředkev, rebarbora, cizrna (druh luštěniny), melounová semena, především k přípravě čajů, obkladů či k výplachům.

Avšak nejčastějšími léčivy, obsaženými i v daném receptáři byly látky **živočišného původu** – slepičí, vepřové, hadí či jezevčí sádlo, *staré sádlo* (vepřové), jelení a skopový loj, pěna ze šneka, zaječí sliz, ovčí a kozí mléko, ovčí syrovátka, smetana, ale také popel, lidské výkaly, především moč, sliny či koňské lejno.

K těm, které byly nejosvědčenější, ověřené dlouholetou praxí, potřebné pro obnovu a uzdravení člověka, patřila léčiva **rostlinného původu**. Léčivé rostliny se používaly na základě racionálních poznatků i iracionálních představ o jejich účincích. Tvořily nejbohatší složku léčebných a preventivních prostředků v lidové medicíně, které mnohdy lidé pěstovali ve svých zahrádkách. Ještě v první polovině 20. století patřily k nejběžnějším domácím léčivům. Rostliny se používaly celé, někdy jen jejich části nať, kořen, listy, květ, plod, semena či kůra. Aplikovaly se jako obklady, odvary k pití, ke koupelím a inhalacím; byly složkou léčivých mastí. I v tomto pramenu jsou uvedeny nejběžněji používané byliny a zeliny – netřesk, květ pampelišky, devaterník, kořen lilie, vratič, *prostřelenec a vopich*, planá višně, muškátový ořech, jitrocel, hořký mech, kořen slézu, lékořice, osladič, šalvěj, zázvor, blín, celník, květ ze švestky, truskavec, lněná pokrutina (zbývající pevná část po vylisování oleje ze semen), kořen rdesna - *hadovniku, kouřidla*, černé koření, šafrán, koukol, kopidlen (kopytník evropský), řepíček či kokotice. Vzpomínané jsou zde i léčivé produkty připravované z plodů nebo listů stromu olše, jalovce, božího dřeva, semínka *vorličky*, jeřabiny, chvojky, habrové kůry, balšámu, hřebíčkového oleje, chmýří z rákosu. Známa byla i šťáva z topolu, borová jádra, pistacie, kaštiny, mandle, kasie (sennový list), květ švestky. Rostliny se používaly buď čerstvé nebo sušené, často smíšené s tukem nebo máčené v alkoholu.

Za zcela odvážné je možné považovat používání nerostných, přírodních a minerálních látek jako byla aloe – léčivo z pryskyřice, potaš (uhličitan draselný, žiravina), rtuť, sůl, kafr (přírodní látka získávaná původně ze dřeva stromu), vinný kámen (draselná sůl kyseliny vinné), habakukový olej, *dřevěný olej*, líh, ledek, síra, lněný či terpentýnový olej, myrha - jedlová pryskyřice, suřík (olovo), louh apod. Dávkování je v lékařské knize udávané hlavně ve starých mírách, jako je míra na loty a kventlíky (něco přes 4 gramy), žejdlík. Názvy používaných prostředků rostlinného i živočišného původu mají nářeční výrazy.

V lidovém léčitelství se uplatňovaly i magické úkony, které měly ovlivnit zdraví, osobní, rodinný i hospodářský život, a které by měly mít pozitivní výsledek, např. *aby nikdo nemohl psa zastřelit*. Magické úkony jsou spojeny s návodem na přesnou realizaci a s konkrétními podmínkami, např. *v takovém místě, kdy by na ně slunce nesvítilo* (109–118), *dřív než slunce vyjde* (133), *proti východu slunce* (54). Hodně je jich spojeno se zákazy a příkazy – *nesmí se brát předmět do holé ruky* 122, 125, 131; *chodit bosí* 36, 76–84); *a neohlížej se nikam, ani nemluv k žádnému* (134). Aby se např. člověk zbavil *zostuzení* má příkaz: *do toho důlku třikrát dýchni, ve jménu Boha Otce po první, Boha Syna po druhý a Boha Ducha svatého ku třikrát dýchni* (55). Také magická čísla hrála v lidové víře velkou úlohu. Z poměrně značného počtu čísel měla prvořadý význam trojka (130) a v početných magických úkonech patřila k podmínkám úspěchu i její trojnásobné opakování – *tak ji hoď třikrát přes sebe a zas se pomodli tři Otčenáše a tři Zdrávas Maria proti slunci východu a všecka vostuda z tebe spadne* (56–58).

Mnohé praktiky byly vázány na místo, den a hodinu, kdy se mohly konat – pod komínem (98–100), na prahu domu, na Velký pátek (123) v měsíci máji (103). I pro přípravu prostředků k ovlivnění nebo pozitivnímu či negativnímu léčení byla nutná vhodná hodina, den nebo prostředí. Mimořádná moc byla připisována např. Velkému pátku, dnu úmrtí Ježíše Krista. Velkopáteční voda, v níž se lidé koupali a kterou používali k magickým praktikám, měla nadpřirozené vlastnosti; měla uzdravovat a příznivě působit – *čarodějníka potrestat*, který škodí dobytku (118–120). Lékařská kniha uvádí zajímavou praktiku spojenou s tímto dnem, která by měla pomoci *proti myšim, aby obilí v stodole nežraly* (123). Také ke dni sv. Jiří se

v tradiční lidové kultuře vázaly různé lidové představy, praktiky a obyčejy. Některé rostliny a živočišné nalezení před tímto svátkem měli mimořádnou moc, především hadi. Na nemocné oko byla doporučována tato praktika: *Chyt hada do svatýho Jiří (130), dostaň do svatýho Jiří hada, vem z něho sádlo a tím sádlem pod očima párkrát namaž (32).*

Dalšími významnými dny ve výročně obyčejovém cyklu byla Květná neděle, kdy se uctívala zeleň, světlí se ratolesti, které pak byly předmětem pro další úkony v lidových obyčejích – *roční klokoček na Květnou neděli, dej ho posvětit (136).* Posvěcené ratolesti se dávaly za obrazy, za trámy střechy domu pro jeho ochranu. Těmito zelenými ratolestmi se na Štědrý den znamenaly domy – *tím klokočkem dělej tři kříže na všech dveřích při stavení a na vratech (137).* Uvedená praktika se provozovala, *aby ti nemohl nikdo nic ukrást,* jak uvádí lékařská kniha i s doprovodnými slovy z evangelia sv. Jana (136). Praktiky byly spojovány s modlitbami, které měly dopomoci k vytouženému cíli *k tomu mi dopomáhej Bůh Otec, Bůh Syn, Bůh Duch svatý, Amen (135).*

Zcela výjimečný byl den svátku sv. Jana Křtitele (24. června). Podle tradičních názorů bylo potřeba sbírat v předvečer, anebo v den jeho svátku byliny a zeliny, neboť svatojánské byliny měly prý nejvíce šťávy. *Zkušená pomoc pro kámen neb střevní bolení* se právě soustředila na byliny trhané v tento den. *Na svatýho Jana Křtitele v 12. hodinu natrhej na prostředku cesty jitrocel (75).*

I se dnem sv. Háty se pojily obřadní příkazy, které zabránily tomu, aby se okolo domu a v zahradě nezdržovala veškerá havěť, *aby krtice neryly (128).* Okolí domu se kropilo svěcenou vodou a pro větší sílu působení se pronášela *modlitba za duše v očistci 5 Otčenáš a 5 Zdravas Maria a jednou Věřím v Boha (128–129).* Modlitby se musely i několikrát po sobě opakovat, jinak by se nedosáhlo vytouženého cíle. K modlitbám se dodávala prosba, např. *aby nežraly housenky stromoví, ani nekazily ani neodnímaly užítky jejich, k tomu mi dopomáhej Bůh Otec, Bůh Syn, Bůh Duch svatý, Amen. Jistý buď, že ti housenky žádnou škodu v zahradě dělat nebudou (135).* Velký vliv se přikládal i rose, která měla pozitivní léčebné a prosperitní účinky. Měl-li člověk *mze nebo ubití* lékařská knížka mu radila – *jdí pod bílý bez ráno před slunce východem, zatřes ním, aby z něho ta rosa na tebe spadla a pomodli se tři Otčenáše a tři Zdravas Maria (98–99).*

Hodně receptů je založeno na kontagiózní neboli dotykové magii; měla úspěšně vyléčit nemoci kontaktem s předmětem, jenž zaručil slibný konec. Návod na zhojení astma řeší lékařská knížka takto: *Když člověk umře, vem černou pentličku a obtoč mu ji okolo ruky pravý a nech ji přes noc tomu umrlému, pak si ji obtoč okolo krku na ty boule, pak vem ruku tomu umrlému a pohlad s ní ty boule jak slunce jde třikrát, slíbuj, že ti sejdou (50–51).* Odvyknutí od alkoholu má také svůj recept. *Kdo nemůže kořalce odvyknout. Proceď mu ji skrz podbradek, který má umrlec přes noc a dej mu ji vypít. Také se praví, že mu ji má procedit skrz koštiště aneb prolejt, postav na mísu dolů metlama a tu kořalku prolejt a dej mu ji vypít, tak se mu zvoškliví (23–24).*

K velmi častým magickým úkonům, založeným na kontaktní magii, patří milostná magie. Obsahuje soubor praktik, úkonů a obřadů založených na představě, že magickým působením je možné dosáhnou náklonnost nebo lásku člověka opačného pohlaví. Tato milostná magie je především založená na působení síly a vlastnostech předmětů v určitém prostoru a čase. *Vezmi bílý šátek neopotřebovaný, na kterém ani štič jehlou udělaný nebyl, když půjdeš do hospody, dej si ho pod levou paždí, a když ho spotíš, tak ním utři pannu mezi očima, tak ona bez tebe nebude moct být (112–113).*

Lékařská knížka, kterou jsme měli možnost prostudovat, je málo dostupným pramenem, který uveřejňujeme v celku. Originál je ve formátu asi 12×20,5 cm, má okraje listů zohýbané a mírně zničené, desky chybí. Schází také několik prvních listů (asi 4 stránky textu), první dochovaný list je silně poškozený a v důsledku toho text na něm částečně chybí a je nečitelný. Stránky jsou číslovány při horním okraji, na prvním listu je číslo stránky odtrženo (s. 5 a 6) na další stránce není čitelné (s. 7). V přepisu jsou tato čísla doplněna v hranaté závorce. Text je psán česky, novogotickým kurzívním písmem (kurentem), v němž převažují rysy z období

1775–1842. Od vzorového kurentu se však liší zaoblenějšími tvary některých písmen. Nadpisy jsou psány novogotickou polokurzívou, několik v textu se vyskytujících latinských výrazů je napsáno písmem humanistickým, a to kurzívním nebo polokurzívním. Písařská ruka je v kurzívním písmu vypsána, v polokurzívních nadpisech jeví jistou těžkopádnost. Charakter celého rukopisu je jednotný, takže celý text byl zřejmě napsán v průběhu krátké doby, nejspíš opisován z nějaké předlohy. V druhé polovině textu častá zdvojení některých slov nebo naopak vynechání jejich části (nejčastěji při přechodu na další stránku) mohou signalizovat únavu písaře. Pisatel důsledně užíval diakritiku – písmena -č-, -ř- a -ž- jsou měkčena háčkem, písmeno -e- tečkou a krátké -s- dvěma tečkami. Pouze písmeno -š- uprostřed slova je psáno jako dvě dlouhá -s-. Po jazykové stránce můžeme mluvit o běžné hovorové češtině z území Čech nebo pomezí Čech a Moravy. Přesnější zhodnocení je však práce pro jazykovědce. Tento pramen může být srovnatelný s textem v Českém lidu z roku 1896, kde vybral Václav Tille lidové recepty s názvem *Lékařství pro zachování lidského zdraví, kteráž jsou vybraná z rozličných kněh lékařských*. Obsahují návody na léčení podobných, stejných či nejčastěji se objevujících nemocí – pokyny pro těhotné ženy, recept proti zimnici, proti píchání či řezání v životě, proti *červené nemoci a běhavce*, proti šlaku, aby se kámen rozsypal v člověku, proti bolesti očí, bělmu na očích, proti bolení zubů. Podle dialektu je možné usuzovat, že ji psal Moravan, neboť je psaná zvláštním stojatým písmem, asi z roku 1700.

Lidské tělo se stalo objektem zkoumání etnografů a etnologů, kteří své výsledky výzkumů přednesli na Mezinárodní konferenci pro studium lidové kultury MKKK – karpatologické komise pro lidové obyčeje roce 2009 v Hodoníně. Poznatky nejen o jednotlivostech, ale o lidském těle v lidové kultuře vůbec, budou soustředěné ve stejnojmenném sborníku, který poslouží jako podklad pro další studium. Pojednání o lékařské knize je jeho materiálovým doplňkem.

Mé poděkování patří PhDr. Jaromíře Čoupkové, pracovníci Okresního archivu v Uherském Hradišti, která přeložila text a provedla hodnocení dostupného pramenu.

Literatura:

- K u č e r a, J. P.: *Lidové léčení na Veletinsku na Moravě*. Český lid 16 (1907), s. 367.
M o t y č k o v á, D.: *Lidové léčitelství a jeho etnografický výzkum*. Český lid 79 (1992) 4, s. 355–365.
M o t y č k o v á, D.: *Lidové léčitelství. Léčitelé. Alternativní medicína*. Etnologický ústav AV ČR, 2003.
T i l l e, V.: *Lékařství pro zachování lidského zdraví, kteráž jsou vybraná z rozličných kněh lékařských*. Český lid 5 (1896), s. 349–351, 568–572.

PhDr. Ludmila T a r c a l o v á (n.1946) je dlouholetou pracovníci Slovákého muzea v Uherském Hradišti. V jejím odborném zájmu je obřadní lidová kultura, především jevy spojené s výročně obyčejovým a rodinným cyklem.

Superstitions and Rational Thinking in Folk Medicine

A b s t r a c t

Folk medicine in the past was looked at from the point of view of treatment only; what mattered was the causes of diseases, their forms and symptoms, preparations of various medicaments, use of medical practices and operations. In traditional folk medicine, the causes of diseases themselves determined methods of treatment to make the body healthier. Natural ailments, easy to explain rationally, were treated by methods that had been proven effective for tens or even hundreds of years. Obscure and dubious diseases with undetected cause were in folk oral tradition considered a consequence of bewitchment and thus treated by magical practices. Even though these irrational practices were seen as very potent, they were not so much recorded in writing but they have been preserved thanks to oral tradition; throughout the 20th century they were regarded as superstitions. Plenty of them were rewritten, passed from generation to generation. A case in point is a written list of diseases that were cured by both rational and irrational methods called *Medical Book* which

was designed for largely lower classes. We could study it through when offered to buy it for our museum collections.

The paperback on folk medicine comprises a list of diseases along with prescriptions for internal and external diseases but also for those unrelated to diseases. If applied, they had a real effect, either positive or negative. Besides the listed diseases also the medical treatments and methods are interesting. Medicaments were of animal, vegetable or mineral origin.

The medical book which contains both superstitions and rational aspects in folk medicine is a rare document. The original is written in Czech, in neo-Gothic italics called "kurent" most probably dating back to 1775–1842. It differs from the actual kurent by slightly rounded shapes of some letters. The headlines are in neo-Gothic semi-italics, a few Latin words in the text are written in humanistic letters, both italic or semi-italic. The italic handwriting looks neat and legible, in semi-italic headlines a certain clumsiness is apparent. The character of the whole manuscripts seems homogenous, obviously the text was written within a short time period, presumably it is a facsimile. In terms of language, the text is in colloquial Czech from Bohemia or the Bohemia–Moravia borderland. This translation of the medical book is a source of further study of folk medicine.

Abergläubische und rationale Komponenten in der Volksheilkunde

Zusammenfassung

Die Problematik der Volksheilkunde wurde in der Vergangenheit nur aus Sicht der Heilbehandlung betrachtet. Das Interesse konzentrierte sich auf Ursachen, Formen und Merkmale der Erkrankungen, auf Vorbereitung verschiedener Heilmittel, auf Heileingriffe und -praktiken. Die Wahl der praktischen Behandlungsmethoden und Leistungen der traditionellen Volksmedizin, die zur Genesung des Körpers verhelfen sollten, ging von den Vorstellungen über Krankheitsursachen aus: Natürliche, rational erklärbare Krankheiten wurden mit seit Jahrzehnten oder Jahrhunderten bewährten Heilmethoden behandelt. Problematische, scheinbar unerklärliche Krankheiten wurden von den Volksschichten einer Bezauberung und Behexung zugeschrieben. Zur Bewältigung solcher Krankheiten wurden deshalb magische Praktiken verwendet. Obwohl den irrationalen Praktiken stärkere Wirkungskraft beigemessen wurde, wurden nur wenige Informationen darüber niedergeschrieben; überwiegend ist das Wissen darüber dank mündlicher Überlieferung erhalten geblieben. Im 20. Jahrhundert galten solche Praktiken als Aberglauben. Manche magische Heilpraktiken sind in schriftlicher Form bekannt, oft wurden sie von Hand abgeschrieben und von einer Generation zur nächsten übertragen. Eine solche Quelle, insbesondere für untere Bevölkerungsschichten, in der diverse rational als auch irrational geheilte Krankheiten gesammelt wurden, stellte ein unserem Museum zum Kauf angebotene *Medizinbuch* dar, das wir durchlesen konnten.

Ein broschiertes Büchlein enthält das Verzeichnis von Krankheiten samt Rezepten gegen äußere und innere Krankheiten, aber auch Anweisungen, die nicht direkt mit Krankheiten zusammenhängen. Die Heilmittel sollten durch ihre reale Wirkung unmittelbar helfen – auf positive oder negative Weise. Von Interesse sind nicht nur die Krankheitsarten, sondern auch die angewendeten Heilmittel und -methoden. Die Medikamente waren tierischen, pflanzlichen und mineralischen Ursprungs.

Dieses *Medizinbuch*, das abergläubische und rationale Komponenten der Volksheilkunde enthält, ist eine nicht gerade leicht fassbare Quelle. Das Original ist verfasst in tschechischer Sprache und geschrieben in neugotischer Kursive (Kurrentschrift) mit Merkmalen der Periode 1775–1842. Vom Musterkurrent unterscheidet sich die Schrift jedoch durch mehr rundförmige Linien bei einigen Buchstaben. Die Überschriften sind in neugotischer Halbkursive geschrieben. Einige lateinische Wörter, die im Text vorkommen, sind in humanistischer Schrift (kursive oder halbkursive) geschrieben. Die Hand des Schreibers erscheint in kursiver Schrift ausgeschrieben, in halbkursiven Überschriften einigermaßen schwerfällig. Der einheitliche Handschriftcharakter im ganzen Manuskript weist darauf hin, dass der Text vermutlich im Verlauf kurzer Zeit abgefasst und höchstwahrscheinlich nach einer Vorlage abgeschrieben wurde. In sprachlicher Hinsicht handelt es sich um tschechische Umgangssprache des Gebietes von Böhmen oder des Grenzgebietes Böhmen/Mähren. Die Übersetzung des *Medizinbuches* stellt eine wichtige Quelle für weiteres Studium der Volksheilkunde dar.

Příloha

[5.]
[.pod očima potí] -
[re]], tak si on u-
[.achar .mola]
pro prašivi-
[nu V]ezmi zvej-
.....tek, kousek
.....asla, kou-
....., kousek
..., trochu ručni-

[6.]
čného p[ra]chu, to vše-
chno v hromadu ro-
zetří, bude z toho
mast na prašivi-
nu velmi d[obrá]
a hojitedná.

Pro lišej prašivý.
Najdi si šneka a
co má tu pěnu,

[7.]
tak si s ní lišeje
maž, kdyby ti ale
pěnu dat nechtěl,
jen ho vždycky pi-
chni jehlou, dá ti
pěnu. Aneb. Vezmi

česnek, potaž [!] a rtuť
jedno s druhým
tři s lačným sli-

8.
nama, za 8 dní mu-
sí pryč, když se s tím
mazat budeš.

Když člověku dobře
žaludek netráví,
neb mu vězí v ži-
votě votok. Vez-
mi sirkový květ,
červený cukrkan-
dr, utluc to, dej

9.
dohromady, pak
rano, v poledne a
navečir uživej
na lžici s vínem.

Velky rány zaho-
jit. Natrhej si

volšový listí, usuš
a utluc na prá-
šek, pak tu ránu
dřevěným ole-

10.
jem pomazuj a tím
praškem zasejpej,
zhojiš dozajista.

Pro zpuchlinu.
Žitnou mouku
upraž s kafrem, dej
na peřinku a vla-
žnou příkládej,
aneb popel s ka-

11.
frem upraž, jest
věc též dobrá.

Když je člověk tuze
zaklockaný, že mu
nic jíst nešmakuje
že od toho očima
málo vidí. Kup si
alves [?], namoč do
kořalky a nech
24 hodin močit, pak

12.
to vypí [!], jistotně
se ti polechčí, nato
se napi [!] vody, bu-
deš laxirovat a
jíst ti bude šmako-
vat.

Kdo se opaří. Na-
maž to dřevě-
ným olejem a
vem z rákosu

13.
šišku, to chmejří
příkládej a za 24
hodin vober a za-
se namaž a tím
hmejřím [!] zasyp,
jest věc tuze do-
brá a jest to ta-
ké dobrý pro jinší
velky boláky.

14.
Pro bolení v prsech

zaopatři si boží-
ho dřeva, vař ho
ve vodě a to často
pi [!], tak se ti polechčí
[!].

Pro horkou ne-
moc, tak že se člo-
věku řeč namate.

15.
Proto polechčení [!] máš
nadevšecko, zaopa-
tři si z vorličky
semínko, vař ho ve
vodě a po lžici
vlažnou uživej,
to můžeš udělat ně-
kolikrát, jest věc
tuze dobrá.

16.
Pro škrkavky.
Máš nadevšecko
habakukový olej, ten
uživej, tak přij-
dou škrkavky
zadkem ven.

Proti vším. Vez-
mi starý sádlo ve-
přový a kafr, to

17.
rozetří do hroma-
dy a maž se s tím
po žilách, tak se tě
držet nebudou.

Když je člověk
v sobě zapuchlý.
Vař jeřábkový
zrnka a to často
pi [!], pak na noc si

18.
vem holbu piva a
do něho cukr, pi [!] to,
tím se dobře vy-
potíš.
Nebo vař ředkev
ve vodě a tu vo-
du často pi [!].

Když nemá žen-
ska svýho květu.

Musíš míti šaf-

19.
rán a devět lístků
kopiádlenu a chvoj-
ku, vař to v čer-
veném víně a to
často pi [!], potom maž
kořalkou v rozkro-
kách hodně, tak ti
tvůj květ dozaji-
sta přijde, neb

20.
jest tato věc mno-
hokrát zkušena.

Když nechtěj vla-
sy růst a pořád
lezou. Naškrab
si kůry habro-
vý, který je hodně
chlupatý a tu ku-
ru pořád vař, až

21.
bude hodná pěna,
potom s tou pěnou
si maž hlavu, tak
ti vlasy dozaji-
sta porostou.

Vlasy kudrnaté
udělati. Dej do
louhu topol a dru-
hý den tím teplým
22
louhem vlasy na-
maž.

Pro mnohé dlouhé
vlasy. Vezmi to-
polový zoft a ma-
zej s ním vlasy.

Kdo nemůže kořal-
ce odvyknout. Pro-
ced' mu ji skrz

23
podbradek, který
má umrlec přes
noc a dej mu ji
vypít.
Také se praví, že

mu ji má proce-
dit skrz koštiště
aneb prolejt, po-
stav na mísu dolů
metlama a tu

24
kořalku prolej a
dej mu ji vypít,
tak se mu zvoškli-
ví.

Kdyby měl člověk
francouze. Máš-li
žilu spuchlou, vař
ve vodě petržel, a co
budeš moct vydržet,

25
v tý vodě teplý drž.
Potom udělej mast,
vezmi modrý [...] ka-
mínek, ledek a jezev-
čí sádlo, vepřový
starý sádlo, dobře
to rozetři a namaž
tím ránu, za 24 ho-
din to v ty vodě
drž, a jestli jinde

26
v zadku, tak vlej
do škopka zvaře-
ný a do toho sedni,
pak zas namaž, dřív
než začneš hojit, mu-
síš užívat pirul-
ky v pivě pro la-
xir, tak se jistotně
zahojí. Když se

27
budeš hojit, chraň
se od zelí a ode všech
kyselých jídel.

Když nemá žena
žádných dětí. Vez-
mi balšám, vař
jej pod pokličkou,
aby z něho pára
nešla, pak na noc,

28
když půjdeš spat
ten soft teplý vypí,

a semenem z kou-
kole se podkuř, po-
tom s mužem obcuj.
To jest věc skušená
že i 45 let sta-
rá osoba tímto
spůsobem obtě-

29
škala [!]. Ještě lepší
prostředek máš,
kdybys mohla do-
stat zajce samici,
která v sobě mladý
má, zabí [!] ji, vem
z ní ty mladý zaj-
čky [!], dej je do ne-

30
potřebovaného hr-
níčku a dej do
ohně spálit, potom
je utluc na prá-
šek a dej tro-
šku toho prášku
do toho balšámo-
vyho zoftu a teplý

31
jej vypí, když spat
jedeš a tím kouko-
lem se podkuř.

Mášli oči během
pošli [!]. Dostaň do
svatýho Jiří hada,
vem z něho sádlo a
tím sádlem pod oči-

32
ma párkrát na-
maž a na židovi-
nach vedle očí, sej-
de ta běl pryč.
Těž ta věc může
být i také do-
bytku všemu do-
brá.

33
Proti suchému
kašli. Vem 2 loty
kořenu z velkého slizu,
2 loty lékořice, je-
den lot zajčího slizu,
to všechno do hro-
mady vařit, pro-

cedit a pít jako
34
thé ráno a na
noc.
Aneb. Vezmi osla-
dič, šalvěj, vař
to spolu v kozím mlí-
ce a pi [!] ráno a na
noc.

Když zuby bolejí.
Kup si řebíčkový

35
olej, omoč v něm
bavlnu a přilož
na zuby, přesta-
nou bolet. Aneb.
Vezmi dobrý
zázvor, uvař jej
s vínem, pak si
s ním zuby vymej-
vej, tak bolet pře-

36
stanou.

Pro zimnici. Vy-
kopej blín i s ko-
řenem, stluč jej
v hromadu, dej do
obuje a bosou no-
hou na něm choď,
přestat musí brzy.

37
Proti třídení zi-
mnici. Vezmi ji-
trocil menší špi-
čatý neb celník,
utluc jej, vytlač
z něho skrz čistý šat
ten zoft a pi [!] s ví-
nem dřív než zi-
mnice přijde.

38
Proti čtvrtodenní
zimnici. Těž vez-
mi menší jitro-
cil, stluč jej až
ze sebe zoft vydá,
vytlač jej skrz
čistý šat a vypí
v teplým víně

39
na lačný žaludek,
víc nepřijde.

Proti votoku.
Vezmi pokrutinu
lněnou, zestrouhej
ji na struhadle
a vař ji v bílém
pivě, aby to bylo

40
jako kašička, pak
to vlašné na votok
příkládej.
Aneb. Vezmi z tr-
nek ten květ, když
kvetou, a
truskavec, to vař
pod pokličkou, aby

41
z toho pára nešla,
pak to vypí.

Proti červené ne-
moci. Vezmi ko-
řen hadovnik, ze-
tři jej na prach,
vejce upeč na
měko [!] a ten prach

42
do něho vsyp, na
noc to vypí [!], ale tu
noc jiného nic pít
nesmíš.

Černá mast. Vez-
mi lněný olej,
jelení lůj, mini-
um, kouřidla, čer-
ného koření, per-

43
petynový olej, plysky-
řice jedlový a žlou-
tek z vejce, to
vař v hromadě
na rendlíku,
ale netop pod tím
tuze, ať to nevylí-
tne. Lněný olej,
jelení lůj, mini-

44
um, perpetýn, plyskyřici, to vař o samotě, ostatní do toho přidej a dobře rozetři dohromady a na ránu přikládej, třebaš byla kost zlámaná

45
a neb rána zastaralá, zhojí se.

Ránu neb řiznutí lehce zahojiti. Vezmi smetanu do hrnku, dej do ní rozsekanou šalvěj a petržel a to dobře spolu

46
míchej, až z toho bude máslo, pak to vytlač skrz čistý šat a když se kdo řízne aneb utne, namaž tím tu ránu otevřenou v teple, tak se beze vši bolesti za-

47
hojí.
Neb vezmi čistý vosk, trochu spáleného kamence, jelení lůj, terpentýnu neb plyskyřice, hausenblos, 50 kapek dřevěného oleje, to všechno

48
na řeřavém uhlí zmíchané, jest velmi užitečné všelikých ran k zahojení.

Pro zahánání volete. Vezmi netřesk, skopový loj a sůl, stluc a zmíchej [!] v hromadu, pak to

49
přilož na vole, to ho zažene.

Máli člověk tlustý krk aneb vole a žádný by ho nemohl zhojit. Když člověk umře, vem černou pentličku a obtoč mu ji okolo ruky

50
pravý a nech ji přes noc tomu umrlému, pak si ji obtoč okolo krku na ty boule, pak vem ruku tomu umrlému a pohlad's ní ty boule jak slunce jde třikrát, slibují,

51
že ti sejdou.

Kdo trpí tuze na kámen. Užívej párkrát za tejdna na hladový život salnytr s kořalkou, za několik neděl se ti usadí, že na

52
něj do smrti stonati nebudeš.

Pro bradavice. Vezmi itrolínoví [!] olej a maž bradavice, tak opadají.

53
Kdyby byl člověk zvoztuzený. Proti zvoztuzení vezmi v novou neděli trhaný devaterník a velkou vratičku, prostřelenec a vopich, to vař všechno spolu, pak

54
se tím umej a utři a pak jdi pod planou višni a postav se proti východu slunce a urejpi tam drnek a do toho důlku třikrát dýchni,

55
ve jménu Boha Otce po první, Boha Syna po druhý a Boha Duchu svatého po třetí a zas hned ten důlek tím drnkem přikrej, tak jako to dřív bylo, a pomodli se tři Otče-

56
náše a tři Zdrávas Maria proti východu slunci. A pak jdi do takový studnice, z který teče voda proti východu slunci, postav se taky

57
proti slunce východu a vem ty vody, po první ve jménu Boha Otce a hod' ji přes sebe, po druhý Boha Syna a po třetí Boha Duchu svatého, a tak

58
ji hod' třikrát přes sebe a zas se pomodli tři Otčenáše a tři Zdrávas Maria proti slunci východu a všechna vostuda z tebe spadne.

59
Proti spálenině. Vezmi síru, utluc ji a rozetři novým máslem a roz-

pust to a maž se s tím, uschne to brzy.

Kdo se oznobí na nohy. Vezmi šlu-

60
piny z cibule a slepičí sádlo, to spolu smíchej a pomazuj nohy.

Proti souplavce. Vem 2 loty jeleňního praženýho rohu, 2 loty re-

61
barbory, " lotu muškátovýho ořechu, jeden pražený žalud, to všechno utlout na prášek a dvě špičky nože užítati jednou za den na lžici s vínem.

62
Kdo je na prsa dušný. Vezmi jitroci, sesekej jako zelí, uvař, omast a jez, zhojí se.

Kdo má vnitřnosti tuze skažený. ZaoPATŘI si hořký

63
mech, ten je v apatyce k dostání, ten si vař ve vodě a pi [!] ráno a na noc. Aneb. Pi [!] často ovčí mlíko aneb ovčí syrovátku, při tom ale žádnou vodu pít nesmíš, ani zá-

64
dný jiný pokrm požívatí, než samotný chléb a vaření z pšeničný mouky, tak se ji-

stotně zhojíš, neb ovčí mlíko jest na devšecko jiné lékařství neužij-

65
tečnější.

Pro velkou nemoc. Kdybys tuze stonal, zaopatři si pupavu a vař ji, jestli se ti polehčí, když tři lázně užívat budeš, bude

66
dobře, pak-li ale ne, daremný tvý všecko nakládání. Jestli se ti polehčí, vezmi zeleného jalovce, utluc ho a namoč do vejstřelku a nech až to zamokne, pak se

67
tím všude maž a obzvláště po žilách a při tom ten jalovcový zoft užívej pro lehkost těla, zhojíš se.

Kdo má velký boleň v sobě. Vezmi

68
bedrník a persan a to spolu v kozím mlíce vař a teplé pi [!], přestati musí.

Máš li řezavku. Zaopatři si hromový kořen, jináč to jmenují

69
sparkle, to si vař pod pokličkou a párkrát tu vodu z toho pi [!], jistý buď, že ti přestane.

Pro svrab. Kup si za 3 kr[ejary] sabatiny, za 3 kr. rtutě,

70
za 3 kr. dřevěného oleje, za 1 kr. nickamínku, za 1 kr. kručpátu, za 1 kr. šňupavého tabáku, to dobře rozetři dohromady a maž se s tím po žilách,

71
tak se stratí.

Proti zlý paměti. Vem petrželový kořen, stluc jej suchý, smíchej samým vínem a pi [!], to udělá dobrou paměť a čistí krev.

72
Proti unavení na cestě. Vezmi skopový lůj a dřevěný olej, to spolu zmíchej a maž tím ruce a nohy.

Všelijaké rány zahojiti. Vezmi

73
menší špičatý jitrociľ a vainštajn neb vinný kámen, stluc to obojí v medu, namaž tím klůček a přilož na ránu, vyčisti ji a brzo se zahojí.

74
Pro trhání v těle. Vezmi tři stroužky česneku, utři jej dobře a dej do rejnského vína a teplé jej vypí.

75
Zkušena pomoc pro kámen neb střevní bolení. Na svatého Jana Křtitele 12. hodinu natrhej na prostředku cestě větší jitrociľ, ten si usuš a utluc na

76
šek [!], a dej do kořalky a vypí, tak se ti kámen usadí, že na něj do smrti stonat nebudeš.

Komuž přirození bez vůle vychází.

77
Kosatec u vodě leknové vařený a pitý spomáhá těm, jimž přirozeně semeno bez vůle vychází. Kafr s slonovou kostí, s růžovou a leknovou vodou

78
vodou [!] smíšený a pitý, zastavuje mužům přirozeně semeno, které bez vůle vychází, ženám pak bílý tok. Kuří noha syrová jako salát jedená a neb štáva z ní

79
pitá, tolikéž vařená, jedená a neb jíška z ní přijatá, je znamenité lékařství proti suchému kašli a Gonorcheam zastavuje, tj. komuž přirozeně se-

80
meno bez vůle vychází. Z červených růží šípky i s vlášením, když uzrají a změknu, mají se stlouci, mízka z nich vytlačiti a usušiti, z toho se dělá pro-

81
spěšný lék proti tejnému toku semeně, kteréž se jmenuje Gonorchea, i proti obojímu toku ženskému, a jest ta věc v pravdě zkušena. Mů-

82
žou se šípky růží červených tak suché chovati, prve než změknu, a když se u víně zvaří a z nich pije, pomáhaj proti svrchu dotčenému neduhu, tolikéž pro-

83
ti červené nemoci a krvi odplývání.

Komuž přirození bez vůle vychází, ten má listí tučného mužika do obuje vložití a bosýma nohama na

84
něm choditi.

Proti kapání neb řezání moče. Proti palčivému a kapavému moči výborné lékařství, když ho po 14 dní užíval, však dřív

85
musí tělo náležitě vypuryováno býti. Vezmi cizrny

červené 1 ½ čajdlíka, zvař ji v deseti žejdlíkách vody, až třetina uvře, proced' a přidej lékořice dva

86 loty, slizu i s kořenem, pejru, vysokého slizu, řepičku, kokotice, každého prst, přidej také k nim švestek z apatyky, jenž slove Sebestan a Jahube, z každých deset, se-

87 mena melounového vyloupeného 4 loty, morských višňů, vrabího semena, každého lot, pecek višpulových zetřených 3 čtvrtky, to vše opět spolu

88 zvař, až třetí díl uvře a požívej, až povědíno. K purýování pak těla vezmi kasie z apatyky, ztíží 2 " lotů, sněž ji, a neb v jíše z masa

89 rozpustě vypí [!]. Slez proti všelikým nedostatům vnitřně i zevnitřně jest jest [!] velmi prospěšný a hojitedlný, že i mnozí z starých

90 jej omnimorbia, to jest proti všem nemocím dobrý, jmenují. Kdožby každého dne trunk píjel slezové šťávy, že toho dne bude opatřen proti všeli-

91 kým případným nemocem, z té příčiny mezi zeliny k vaření a mezi saláty může pojat býti. Obměkčuje život a obzvláště prospívá proti neduhům mě-

92 chýře a proti palčivé řezavce řezavce (!). Vař čerstvý slez vysoký s pokrmy a požívej v nápojích, v jídle a v pití.

Proti dýmějům a veškám. Někteří

93 vařej v kozím mlíce kořen od bílého lilium a užívaj jej proti tvrdým oteklým prsům a proti dýmějům.

Myrha ztíží jedného škrupule a neb třetího dílu

94 kventliku s vodou z kuří nohy pitá, moří červy v břiše, nebo všecko, cokoliv hořkého jest, zahání červy, vši a jiné podobné neřesti. Proti veš-

95 kám v obouch i v jiných tejných místech jisté lékařství, rozpust aloe succotrinum v růžové vodě a omoče v tom šátek, místa toho potírej.

96 Chlípnost zbuditi. Jesenové semeno

rozpaluje tělesnou žádost a přirození rozhojňuje, často požívané z tíži dvou zlatých s pistacimi, s borovými jádry

97 a s cukrem. Kaštanu suché a neb pečené, pepřem a solí posypané, často jedené, chlípnost zbudují. Mandli sladké jedené, přirození rozhojňují.

98 Máli člověk mze [!?] neb úbití. Vezmi maso hovězí, vař jej a tou polívkou se pod komínem umej. Potom tu polívku dej, jeli ženská psovi a jeli mužský

99 čubě, sníst. Potom jdi pod bílý bez ráno před slunce východem, zatřes ním, aby z něho ta rosa na tebe spadla a pomodli se tři Otčenáše a tři Zdrávas Maria

100 proti východu slunce, tak ti sejdou.

Máli člověk rozený znamení. Musíš mítí od třech žen, který poprvé ku porodu pracujou, tu barvu neb po-

101 stýlku a tím to znamení stírej, jak slunce jde třikrát, tak se stratí.

Proti žloutence. Vezmi čestvý koňský lejno, vytlač z něho ten zoft a

102 to pi, tak ti žloutenka přestane, ale mužský musí zít lejno z hřebce a ženská z klisny, a to jest věc dobrá, když se již modrá žloutenka člověka

103 chytá, tak přestati musí.

Proti slabému sluchu. Vezmi měsíce máje borový poupata, vytáhni z nich olej, a když měsíc ubý-

104 vá, s bavlno do ucha dávej. Aneb. Vezmi velký braběnčí vajíčka, vytlač z nich ten zoft a do usí dávej. Aneb. Vezmi Balsam Peruvian,

105 omoč v něm bavlno a dávej do usí.

Kuří oko zahnatí. Vezmi 2 loty žlutého vosku, tolikéž gummy amonyakum, a tři kven-

106 tlíky grinšpanu na nejpěknější prášek ztlučeneho dohromady zmíchej a setří, namaž na klůček, a když skrze teplou lázeň kuří oko

107
napařeno, tupým
nožem sestrouháno
a osušeno bude,
malý flastríček
přilož. Pokud v
14 dnech se nestratí [!],
prvním způsobem
opakuj.

109
II.
Věci všelijaké.

Kdyby mládenec pan-
nu chtěl dostati.
Naškrab sobě z ne-
chtů [!] z ruky na
kříž, ale jen z pal-

110
ce z pravý ruky
a z levý nohy a z le-
vý ruky a z pra-
vý nohy, a pak
jdi, kde je hruška,
která nese dvoje
hrušky, a z ní tro-
chu kůry naškrab

111
a zmíchej s tím z těch
nechtů a dej do čer-
hokoliv sníst a nebo
třebas vypít, tak
tebe ani z mysle
spustit moct nebude.
Těž panna
mládenci to může

112
udělat, to je jedno.
Aneb. Vezmi bílý
šátek nepotřebova-
ný, na kterém ani
štic jehlou uděla-
ný nebyl, když
půjdeš do hospody,
dej si ho pod le-

113
vou paždi, a když
ho spotíš, tak ním
uťři pannu mezi
očima, tak ona bez
tebe nebude moct
být, a kdybys

ji chtěl zas pomoct,
učíš takto: když
z hospody půjdeš

114
a ona tebe vypro-
vázet bude a tre-
filo se vám jíti
přes lávku, tak
když půjdeš spátky,
vem tu lávku a
obrať ji tím kon-
cem za ní, tak jí
zas pomůžeš. A

115
neb. Když bys chtěl
pannu sobě pojmo-
ti za manželku
a ona by si tebe
vzít nechtěla,
tak si zaopatři
pár hrdlíčků, sam-
ce a samici, zabi [!]

116
je, vem z nich ty
srdce, usuš je na
kamnech a neb v
takovém místě, kde
by na ně slunce ne-
svítilo, potom je
utluč na prášek
a dej ten prášek

117
panně v čemkoliv
sníst a nebo vypít,
tak jí dostaneš a
ona milovati tebe
bude do smrti a bez
tebe nebude moct
být. Těž panna
mládenci to mů-
že udělat, to je

118
jedno.

Čarodějníka potre-
stati. Kup si ma-
zový hrnec, potom
si zaopatř spa-
teční [!] vodu, potom
naber, kde je mez-
ník, trochu hlíny,

119
potom ze studánky
vody, kde na
ní slunce nesvítí,
pak kup špendlíků
lichou a tři tříšky
z prahu toho stave-
ní, z prahu od ma-
štale neb chlíva,
dej to všechno do

120
toho hrnce pod pokli-
čku a vař to, po-
tom uhlídáš, hned
ji tu mít budeš,
která ti dobytku
škodí nebo ona
v sobě pálení a píchá-
ní mít bude a na-
dutá bude, kdyby

121
nepřišla, uhořet
by musela. Aneb
to hoď do bahna ře-
zavého hodně hlubo-
ko, tak ten celý ote-
če a píchání v sobě
mít bude.

Aby ti nemohl žá-
dný psa zastřelit.

122
Vezmi tříšky,
ale ne do holý ru-
ky, kde hrom
uhodil do dřeva,
spal je a ten po-
pel zavaž psovi do
oboeky na krk,
tak ti žádný psa

123
nezastřelí, leč skle-
něnou kulkou.

Pro myši, aby obilí
v stodole nežrali.
Na Velký pátek
do dne udělej rou-
biky a něco zabi [!]
a tou krví namaž

124
špičky těch roubí-

ků, pak je vstrč
v stodole do čtyř
rohů, do každého
jeden ten roubík,
pak ve žni těma
roubíkama važ
všechno obilí, ale

125
musejí být dělá-
ny z dřeva lohový-
ho do dne na Vel-
ký pátek.

Kdybys našel čáry,
neber je do holý
ruky, ale najdi
sobě, kde je od hro-

126
mu dřevo roztlu-
čený, nasekej z ně-
ho tříštěk, zatop
v chlebové peci a
ty čáry na ten
oheň dej, a když
se to bude páliť,
tak ten čaroděj-

127
ník musí k tobě
přijít, jestli ne-
přijde, dlouho tr-
vat nebude, uhořet
musí.

Aby krtice neryly.
Na svatou Hátu
vem svěcenou vo-
du a na Velký pá-

128
tek, dříve než slun-
ce vyjde, s tou vo-
dou krop, kde re-
jou, pak se pomodli
za duše v očišťci
5 Otčenáš a 5 Zdrá-
vas Maria a je-
dnou Věřim v Bo-

129
ha, tak rejť ne-
budou.

Pro mušky. Vem
křezu ze studně a

vař ho ve vodě,
potom s tou vodou
krop, kde mušky
jsou, vystěhujou
se pryč.

130
Kunst. Chyť hada
do svatýho Jiří
a uřízni mu hla-
vu s Marií gro-
šem, do tý hlavy
saď tři hrachy a
nech je až zrostou
a budou mít list,

131
pak je utrhni, ale
ne holýma rukama,
a když si jedno
zrno dáš pod ja-
zyk, neviditelný
budeš, a neb když
to jedno zrno sníš,
volovo se tě nechy-

132
tí za 24 hodin, a
neb z tý hrach-
viny udělej vě-
nec, a když ten
věnec dáš člově-
ku na prsa když
spí, tak všechno
poví, co jak živ

133
udělal.

Pomoc od house-
nek v zahradě.
Na Velký pátek,
dřív než slunce vyj-
de, napal z lohovýho
dřeva uhlí, jdi
okolo po zahradě
a tím uhlím kuř

134
a neohlížej se ni-
kam, ani nemluv
k žádnýmu a modli
se za duše v očistci

Otčenáš a Zdravas
Maria a jednou
Věřím v Boha, k to-
mu dolož: Aby ne-

135
žraly housenky
stromoví, ani neka-
zily ani neodníma-
ly užítky jejich, k to-
mu mi dopomáhej
Bůh Otec, Bůh Syn,
Bůh Duch svatý, Amen.
Jistý buď, že ti

136
housenky žádnou
škodou v zahradě
dělat nebudou.

Aby ti nemohl žá-
dný nic ukrást.
Vezmi roční kloko-
ček na Květnou
neděli, dej ho posvě-

137
tit a potom na
Štědrý den tím
klokočkem dělej
tři kříže na všech
dveřích při stave-
ní a na vratech,
ale vždycky při
každých dveřích ho
musíš napálit

138
a ním dělat ty
kříže, a když dě-
láš, při každých
dveřích a vratech
musíš vyříkat Ja-
na Evangelium:
Na počátku bylo

139
slovo atd. Neboj
se ten rok žádný-
ho, že ti kdo co u-
kradne a neb k tvé-
mu stavení při-
stoupí.